

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՈՎԱՑԻՈՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ժամանակակից տնտեսական պայմաններում պետությունը, համարվելով բաժնետոմսերի խոշոր փաթեթների սեփականատեր, հանդես է գալիս որպես տնտեսվարող սուբյեկտ, որի նպատակն է ինչպես պետական սեփականության արդյունավետ կառավարումը, այնպես էլ ընդհանուր ներդաշնակ ձեռնարկատիրական միջավայրի ստեղծումը: Պետական կապիտալի մասնակցության և կառավարման վրա ազդելու չափանիշների տեսանկյունից կարելի է առանձնացնել երեք տեսակի բաժնետիրական ընկերություններ¹.

• **100% պետությանը պատկանող կապիտալով ԲԸ-եր**, որոնց միակ բաժնետերը պետությունն է, և նրա կառավարչական որոշումները չեն սահմանափակվում մյուս բաժնետերերի կողմից: Այս տեսանկյունից այդ ԲԸ-երի և պետական ձեռնարկությունների միջև տարբերություն չկա:

• **ԲԸ-ներ, որոնցում բաժնետոմսերի հսկիչ ծրարը կամ «ոսկե» բաժնեդուսը պատկանում է պետությանը:** Այս տեսակի ԲԸ-երն ավելի հեռանկարային են, քան ՊԲԸ-երը: Բաժնետոմսերի հսկիչ ծրարը պետությանը հնարավորություն է տալիս սեփականատիրոջ իրավունքներն իրականացնել ԲԸ կառավարման մարմիններում (բաժնետերերի ընդհանուր ժողով, ընկերության խորհուրդ) իր ներկայացուցիչների միջոցով, քանի որ ԲԸ խորհրդի անդամների առնվազն 51%-ը պետք է լինեն պետության ներկայացուցիչները: Բաժնետիրացված ձեռնարկության կառավարման վրա ավելի պակաս ազդեցություն ունի «ոսկե» բաժնետոմսը: Այն կառավարությանը ոչ մի իրավունք չի տալիս մասնակցելու ձեռնարկության ղեկավարման կամ շահույթների բաշխման գործում, սակայն հնարավորություն է տալիս ընկերության կարևորագույն հարցերի վերաբերյալ բաժնետերերի կողմից որոշում ընդունելու դեպքում դնել արգելք: «Ոսկե» բաժնետոմսը լուծում է հետևյալ խնդիրները.

- պետության կողմից ընկերության կառավարման լծակների պահպանում,
- մասնավորեցվող բաժնետիրական ընկերություններում օտարվող բաժնեմասի մեծացման արդյունքում պետական բյուջեի մուտքերի ավելացում,
- մասնավորեցման ժամանակ բաժնետիրական ընկերությունների նկատմամբ ներդրումային հետաքրքրության ավելացում:

¹ Մարկոսյան Ա.Խ., Պետական ձեռնարկությունների ապապետականացման կառավարում. մեթոդաբանություն, ռազմավարություն և արդյունքներ, Եր., «Լույս», 1997թ., էջ 240:

«Ոսկե» բաժնետոմսը հանդիսանում է պետության քաղաքական և հասարակական շահերի պաշտպանության գործիք և կարող է մարվել բաժնետիրոջ հատուկ պահանջով:

• **ԲԸ-եր, որոնցում պետության բաժնեդրոմսերը հսկիչ ծրար չեն ձևավորում:** Այդ ընկերություններում պետության ներկայացուցիչը սովորաբար, խոշոր ներդրողներից մեկն է և իր գործունեությամբ ազդում է ընկերությունում ընդունվող որոշումների վրա՝ կազմելով «խումբ» մյուս ներդրողների հետ: Այսինքն՝ չտիրապետելով հսկիչ ծրարին, պետության ներկայացուցիչը թեև ԲԸ-ին չի կարող թելադրել իր կամքը, սակայն շատ դեպքերում կարող է որոշիչ ազդեցություն ունենալ բաժնետերերի ժողովի կողմից ընդունվող որոշումների վրա:

Համաձայն Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության կողմից մշակված «Պետական ընկերությունների կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների»¹

- պետական ընկերությունների իրավական և նորմատիվ հիմքերը պետք է ապահովեն պետական և մասնավոր հատվածի ընկերությունների միջև շուկայական մրցակցության հավասար պայմաններ:
- Պետությունը պետք է գործի որպես իրազեկ և ակտիվ սեփականատեր և մշակի սեփականության իրավունքի իրացման հստակ և շարունակական քաղաքականություն:
- Պետությունը և պետական ընկերությունները պետք է ճանաչեն բոլոր բաժնետերերի իրավունքները:
- Պետության քաղաքականությունը պետք է ամբողջությամբ ճանաչի պետական ընկերությունների պարտավորությունները բոլոր շահագրգիռ կողմերի հանդեպ:
- Պետական ընկերությունները պետք է պահպանեն թափանցիկության անհրաժեշտ մակարդակ:
- Պետական ընկերությունների տնօրենների խորհուրդները պետք է օժտված լինեն անհրաժեշտ իշխանությամբ, լիազորություններով և օբյեկտիվությամբ՝ կառավարիչների գործունեության ռազմավարական կառավարման և վերահսկողության գործառույթի իրականացման համար:

Ինչպես հայտնի է, պետական ընկերությունները մասնավոր ընկերությունների հետ միասին հանդիսանում են կայուն արդյունաբերական զարգացման կարևորագույն գործոններ: Սեփականության այլ ձևերի տնտեսվարող սուբյեկտներից պետական ընկերությունները տարբերվում են նրանով, որ վերահսկողության տեսանկյունից բոլոր պետական ընկերությունները այս կամ այն չափով վերահսկվում են կառավարության կողմից: Պետական ընկերությունները հետապնդում են ոչ միայն առևտրային նպատակներ, այլև ոչ առևտրային՝

¹ Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության կողմից մշակված «Պետական ընկերությունների կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները», <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/45885495.pdf>

ազգաբնակչության զբաղվածությունը, սոցիալական ոլորտի ֆինանսավորումը, արդյունաբերության ցածր շահութաբեր և նախապես վնասաբեր (սակայն սոցիալապես կարևոր) ճյուղերում գործունեությունը և այլն:

Համաշխարհային տնտեսական փորձը վկայում է, որ պետական ընկերությունները շահույթի ստացման հարցում ոչնչով չեն տարբերվում սեփականության այլ ձևեր ունեցող ընկերություններից:

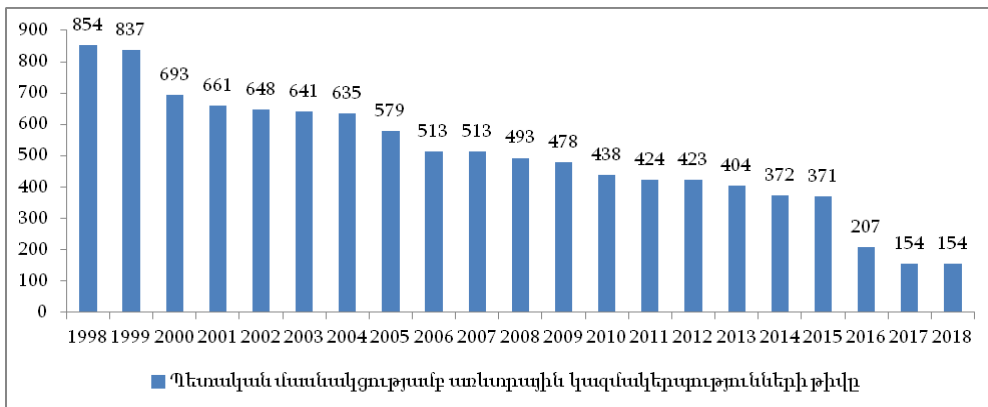
Շուկայական տնտեսության պայմաններում բոլոր տնտեսվարող սուբյեկտները ձգտում են հնարավոր նվազագույն ծախսումներով ստանալ առավելագույն շահույթ և խուսափել հնարավոր վնասներից: Գոյություն ունեն տնտեսական գործունեության ոլորտներ, որտեղ կապիտալի վերադարձի ժամանակահատվածը բավականին երկար է, ներդրումների ծավալը մեծ է, սոցիալականացման մակարդակը բարձր է, և տնտեսական արդյունավետությունն ակներև չէ, ինչն, ընդհանուր առմամբ, կարող է բերել վնասների: Մասնավոր ընկերությունը չի ցանկանում աշխատել այսպիսի ոլորտներում, քանի որ նրա համար կարևոր և միակ չափանիշն է շուկայական գերիշխող դիրքերի և տնտեսական արդյունավետության ապահովումը: Այսինքն՝ գոյություն ունեն տնտեսական ճյուղեր և ուղղություններ, որտեղ մասնավոր ընկերությունը պարզապես չի մտնի, չնայած որ այս ոլորտները և նրանց արտադրանքը կենսապես կարևոր են հասարակության համար: Տվյալ իրավիճակում առաջացող հիմնախնդիրները լուծում են պետական ընկերությունները:

Պետական ընկերությունները սովորաբար «կրում են» մեծ սոցիալական բեռ, որպես կանոն ունեն ցածր տնտեսական արդյունավետություն և, միաժամանակ, զբաղեցնում են կենտրոնական դիրքեր ազգային տնտեսությունում: Բացի այդ, պետական ընկերությունները սովորաբար գտնվում են ռեսուրսների տեղաբաշխման վայրերում, քաղաքական և վարչական կենտրոններում, «զգայուն» (օրինակ՝ սահմանամերձ) գոտիներում, որպեսզի կառավարությանը հարմար լինի իրականացնել իր մակրոկառավարման գործառույթը: Պետական ընկերությունները, զբաղվելով տնտեսական գործունեությամբ, միաժամանակ նաև պետք է իրենց վրա վերցնեն կառավարության վարչական գործառույթների մի մասը և նպաստեն մակրոտնտեսական կարգավորման քաղաքականության հաջող իրականացմանը: Պետական ընկերությունների նպատակները բազմաբնույթ են, կոչված լուծելու ազգաբնակչության հնարավորինս բարձր կենսամակարդակի ապահովման խնդիրը: Պետական ընկերությունը ազգային տնտեսության սուբյեկտ է և կառավարության կողմից մակրոկարգավորման իրականացման հիմնական միջոց: Դրանք սոցիալական պատասխանատվություն են կրում ինչպես իրենց ներսում, այնպես էլ նրանից դուրս (կրթություն, առողջապահություն, շրջակա միջավայր, բնակարանաշինություն, հանգիստ, ժամանց և այլն):

Պետական ընկերությունների տնտեսական գործունեության կառավարման գործընթացում միաժամանակ կարևորվում են և՛ սոցիալական արդարությունը,

և՛ տնտեսական արդյունավետությունը, որոնց միաժամանակյա ապահովումը բավականին բարդ գործ է:

Նշանակալի է պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների դերը տնտեսության մեջ: Ստորև բերված գծապատկեր 1-ի տվյալները պատկերացում են տալիս պետական գույքի հաշվառման գրանցամատյանում հաշվառված պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների թվաքանակի վերաբերյալ:

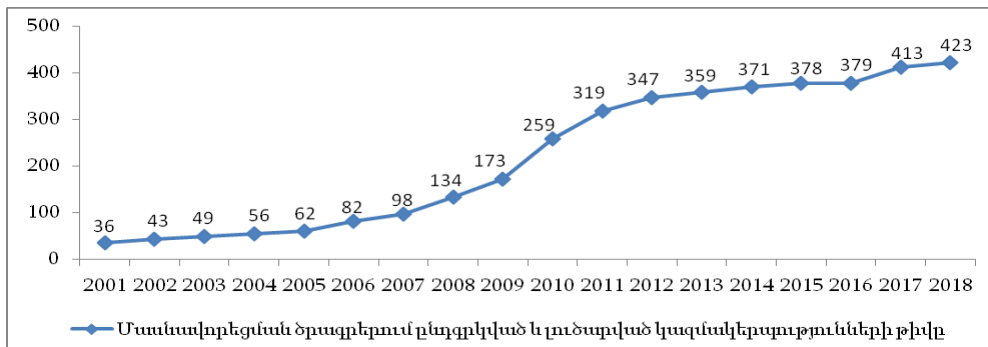

Գծապատկեր 1. Պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների թիվը (1998-2018թթ.)¹

Գծապատկեր 1-ից ակներև է, որ 1998-2018թթ.-ին պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների թվաքանակը նվազել է 700-ով և կազմել 154, որը արդյունք է ինչպես ընկերությունների մասնավորեցման, այնպես էլ նրանց սնանկացման և լուծարման: Լուծարվող ընկերությունների մի մասը երկու անգամ մասնավորեցման ներկայացված և գնորդների մոտ հետաքրքրություն չառաջացրած են, իսկ մյուս մասը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով չնախատեսված իրավական կարգավիճակ ունեցող, չաշխատող, ֆինանսատնտեսական վատ ցուցանիշներ ունեցող կամ գործունեության հեռանկարներ չունեցող ընկերություններ են:

Ստորև բերված գծապատկեր 2-ը տվյալներ է պարունակում մասնավորեցման ծրագրերում ընդգրկված և լուծարված ընկերությունների թվաքանակի վերաբերյալ:

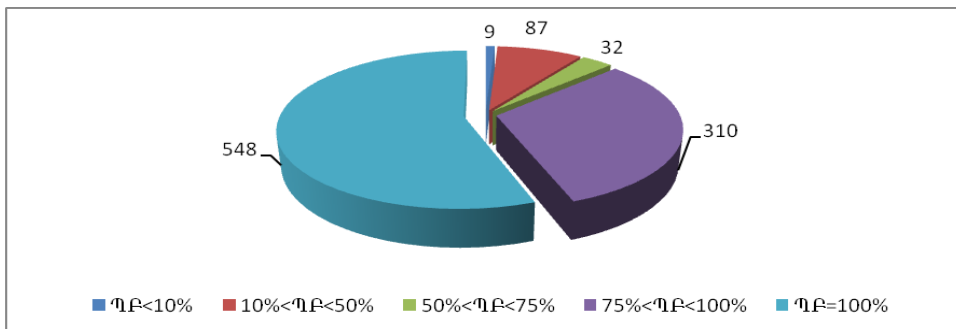
¹ ՀՀ պետական կառավարման մարմինների ենթակայության պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների 1998-2018թթ. տարեկան արդյունքներով ֆինանսատնտեսական վիճակի դիտարկումների և վերլուծության (մոնիտորինգի) վերաբերյալ ամփոփ հաշվետվություն, <https://www.stateproperty.am/page/48>

Գծապատկեր 2. Մասնավորեցման ծրագրերում ընդգրկված և լուծարված կազմակերպությունների թիվը (2001-2018թթ.)¹

2018թ.-ին 2001թ. համեմատությամբ մասնավորեցման ծրագրերում ընդգրկված և լուծարված առևտրային կազմակերպությունների թիվն ավելացել է 387-ով և կազմել 423: Ինչ խոսք, լուծարված ընկերությունների թվաքանակի ավելացումը բացասական երևույթ է, սակայն եթե այն տեղի է ունենում շուկայի սանիտարական գործառույթի գործողության հետևանքով, ապա դա կարելի է համարել դրական:

Այժմ անդրադառնանք պետական և պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունների թվաքանակին (տե՛ս գծապատկեր 3)²

Գծապատկեր 3. ՀՀ իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրում գրանցված պետական և պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունների քանակն՝ ըստ պետության մասնակցության չափի (1994-2018թթ.)²

¹ Պետական գույքի կառավարման կոմիտեի 2001-2018թթ. գործունեության հաշվետվություն, <https://www.stateproperty.am/page/48>

² Պետական գույքի կառավարման կոմիտեի պաշտոնական կայքի տվյալներով, <https://www.stateproperty.am/page/48>

Տվյալները վկայում են, որ Հայաստանի Հանրապետության պետական ռեզիստորում գրանցված պետական և պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունների թվաքանակում հիմնականում գերակայում են ամբողջությամբ պետական ($\Gamma P=100\%$) և 75% և ավելի բաժնեմասով ($75\% < \Gamma P < 100\%$) պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունները: Դա կարելի է բացատրել նրանով, որ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որդեգրած քաղաքականությունը նպատակ ունի Հայաստանի տնտեսության համար ռազմավարական նշանակություն ունեցող ոլորտների բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետոմսերի հսկիչ ծրարը «պահել իր ձեռքում», որը կառավարության համար ամուր լծակներ է ստեղծում այդ ոլորտները կարգավորելու և կառավարության որդեգրած քաղաքականությունը կյանքի կոչելու համար:

Այժմ անդրադառնանք նաև պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների տնտեսական գործունեությանը ստորև բերված աղյուսակ 1-ի միջոցով:

Աղյուսակ 1

Հայաստանի Հանրապետությունում 50% և ավելի պետական բաժնետոմսերով ընկերությունների բնութագիրը (2015-2018թթ.)¹

h/h	Անվանումը	2015	2016	2017	2018
1.	Մոնիտորինգի ենթարկված ընկերությունների թիվը	194	189	142	148
2.	Շահույթով աշխատած ընկերությունների թիվը	154	150	117	114
3.	Վնասով աշխատած ընկերությունների թիվը	34	33	21	30
4.	Շահույթ կամ վնաս չձևավորած ընկերությունների թիվը	6	6	4	4
5.	Շահույթի ծավալը	8 947800000	2 466273000	5434805100	10944714500
6.	Վնասի ծավալը	10 900633000	12178826000	14456198700	8319775300
7.	Ընդամենը ընթացիկ պարտավորություններ	203 879466000	171 469 778000	99948660700	186628287500
8.	Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ	198 459 111000	155 253 646000	476354044400	200726200000
9.	Արտադրանքի, ապրանքների, աշխատանքների, ծառայությունների իրացումից հասույթ	194 295 021000	171937 159000	161401202300	64200142000
10.	Աշխատողների քանակը	25 605	24 688	22 113	22 914
11.	ՀՀ պետական բյուջե շահութաբաժիններ վճարած ընկերությունների թիվը	125	160	-	-

¹ ՀՀ պետական կառավարման մարմինների ենթակայության պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների 2015-2018թթ. տարեկան արդյունքներով ֆինանսատնտեսական վիճակի դիտարկումների և վերլուծության (մոնիտորինգի) վերաբերյալ ամփոփ հաշվետվություն, <https://www.stateproperty.am/page/48>

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման կոմիտեի կողմից իրականացված մոնիտորինգի արդյունքներին համապատասխան՝ 2018թ.-ին 2015թ. համեմատությամբ շահույթով աշխատած ընկերությունների թիվը նվազել է 40-ով, վնասով աշխատած ընկերությունների թիվը՝ 4-ով, շահույթ կամ վնաս չձևավորած ընկերությունների թիվը՝ 2-ով, ընկերությունների շահույթի ծավալն ավելացել է 1 996 914 500 դրամով, վնասի ծավալը նվազել է 2 580 857 700 դրամով, ընթացիկ պարտավորությունները նվազել են 17 251 178 500 դրամով, ընթացիկ ակտիվներն ավելացել են 2 267 089 000 դրամով, աշխատողների քանակը նվազել է 2691-ով: 01.01.2017թ. դրությամբ ՀՀ պետական բյուջե շահութաբաժիններ են վճարել 160 ընկերություն՝ 1 440 815 000 դրամի չափով: Հասկանալի է, որ նշված բոլոր ցուցանիշների բարելավումը լուրջ խնդիր է ինչպես պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների, այնպես էլ ողջ հասարակության համար:

Պետական ընկերությունների շահութաբերությունը, որպես կանոն, ցածր է մասնավորներից: Շահույթը չի հանդիսանում պետական ընկերությունների գործունեության առաջնային նպատակը, իսկ վնասները փոխհատուցվում են բյուջեից: Այդ պատճառով պետական հատվածը զարգացած երկրներում դարձել է էժան ծառայությունների մատակարարը, մասնավորապես՝ տրանսպորտային, փոստային, էլեկտրաէներգիայի և հումքի՝ նվազեցնելով ծախսերը մասնավոր հատվածում: Նրան է պատկանում տնտեսությունում կայունացնող դերը՝ գնաճին հակազդելու, տնտեսական միջավայրում մրցակցության խթանման և համաշխարհային շուկայում ազգային արտադրանքի մրցունակության համար պայմանների ստեղծման միջոցով¹:

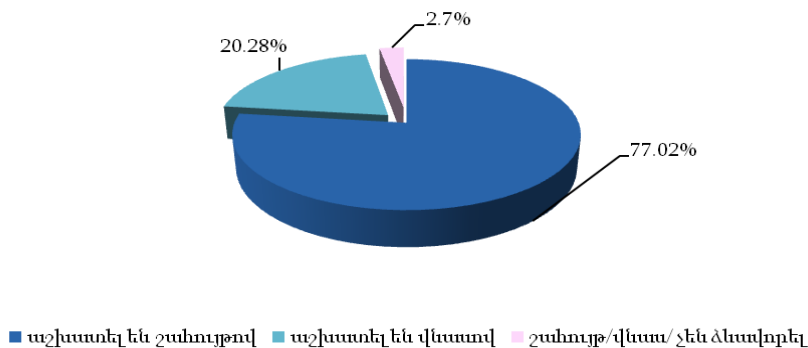
Այժմ ներկայացնենք պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների տնտեսական գործունեության վիճակը 2018թ.-ին՝ ըստ ընկերությունների թվաքանակի (տե՛ս գծապատկեր 4):

Տվյալները վկայում են, որ 2018 թվականին ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման կոմիտեի կողմից մոնիտորինգի ենթարկված 148 ընկերություններից 114-ը (77.02%) աշխատել է շահույթով, 30-ը (20.28%)՝ վնասով, իսկ 4 ընկերություն (2.7%) շահույթ կամ վնաս չի ձևավորել:

Հայաստանում պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ինովացիոն և ներդրումային գործունեության ակտիվացումը մեծապես պայմանավորված է նրանց գործունեության վերապրոֆիլավորմամբ, տեխնոլոգիական արտադրությունների կազմակերպմամբ, գործունեության արդիականացմամբ, ինչպես նաև թողարկվող տեխնոլոգիական արտադրանքի ռացիոնալ օգտագործմամբ: Վերջինս հատկապես հրատապ խնդիր է ռազմաարդյունաբերության, թեթև արդյունաբերության, քիմիական արդյունաբերության, բնապահպանության ու ընդերքի օգտագործման ոլորտներում, որոնք ունեն

¹ В. Дасковский, В. Киселев, О мерах и формах государственного участия, Экономист, N 8, 2011, с. 36.

զարգացման առաջնահերթ կարիք և հնարավորություն են ընձեռում առավել արդյունավետ կերպով իրագործել պետական կառավարման գործառույթը:

Գծապատկեր 4. Պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների տնտեսական գործունեության վիճակը 2018 թ.-ին¹

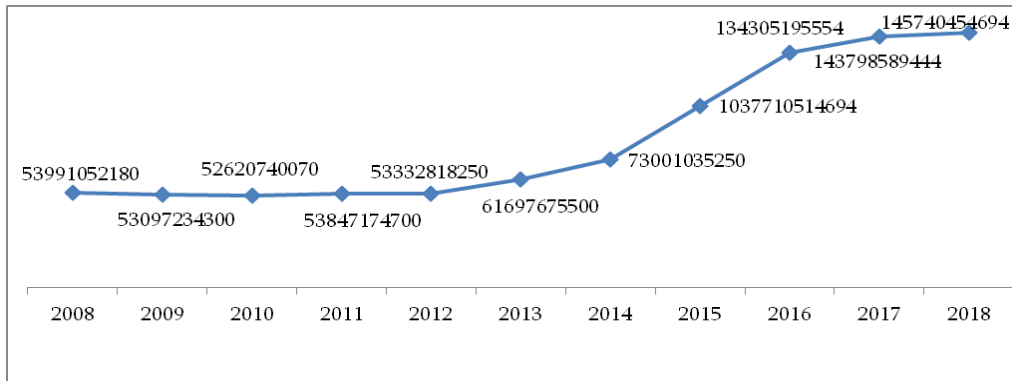
Պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ներդրումային և ինովացիոն գործունեության արդյունավետության բարձրացումն, ինչպես նաև տարածաշրջանային համագործակցության ակտիվացումը մեծապես պայմանավորված են նաև կորպորատիվ կառավարման մշակույթի առկայությամբ և, հատկապես, բաժնետերերի իրավունքների պաշտպանությամբ: Ժամանակակից աշխարհում ներդրումային գործունեություն իրականացնելու համար ներդրողները մեծ ուշադրություն են դարձնում տվյալ երկրում գործող ընկերությունների ֆինանսական թափանցիկության ապահովման և կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների պահպանման հարցերին²: Ներդրումային որոշումների կայացման համար կորպորատիվ կառավարման զարգացած մշակույթի և գործարարության թափանցիկ ֆինանսական համակարգի առկայությունը դառնում են վճռորոշ գործոններ: Հետևաբար ՀՀ ընկերությունները մեծ ուշադրություն պետք է արժանացնեն կորպորատիվ կառավարման մշակույթի արմատավորմանն ու գործունեության թափանցիկության ապահովմանը:

Ակնհայտ է, որ պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերություններում կորպորատիվ կառավարման պատշաճ մակարդակի ապահովումը մեծապես կարող է նպաստել բաժնետիրական կապիտալի ներգրավման գործընթացի

¹ ՀՀ պետական կառավարման մարմինների ենթակայության պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների 2018թ. տարեկան արդյունքներով ֆինանսատնտեսական վիճակի դիտարկումների և վերլուծության (մոնիտորինգի) վերաբերյալ ամփոփ հաշվետվություն, <https://www.stateproperty.am/page/48>

² Евдокимова Л.О., Направления развития менеджмента корпоративных структур России // Сб. научных трудов Института экономики и права Российской академии управления. СПб, 2007, с. 175-177.

դյուրինացմանը՝ հատկապես արժեթղթերի շուկայի միջոցով: Վերջինս կարող է հանգեցնել նաև Հայաստանի ֆոնդային բորսայի կապիտալիզացիայի մակարդակի բարձրացմանը և հետագա զարգացմանը: Հայաստանի ֆոնդային բորսայի կապիտալացման ցուցանիշը 2008-2018թթ.-ի ընթացքում որոշակիորեն աճել է, և այդ աճը հատկապես ինտենսիվ է եղել 2013-2018թթ. ընթացքում (գծապատկեր 5):

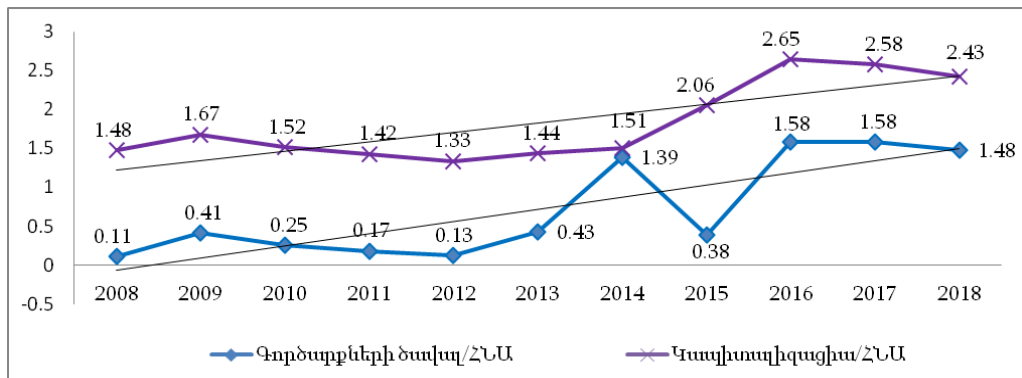

Գծապատկեր 5. ՀՀ արժեթղթերի շուկայի կապիտալացումը 2008-2018թթ. ընթացքում¹

Ինչպես տեսնում ենք, 2018թ.-ին 2008թ.-ի համեմատությամբ Հայաստանի ֆոնդային բորսայի կապիտալացման ցուցանիշն ավելացել է 91 749 402 514 դրամով (կամ 1,7 անգամ): Նկատենք, որ ՀՖԲ-ի կապիտալացման ցուցանիշն ինտենսիվորեն աճել է 2012-2018թթ. ընթացքում, ինչը կարելի է համարել դրական: Միաժամանակ նշենք, որ բաժնետոմսերի շուկայի զարգացման վրա ազդում է ոչ թե ճգնաժամը, այլ միանգամայն այլ գործոններ²: Ասվածը հիմնավորելու համար նշենք, որ բաժնետոմսերով իրականացված գործարքների ծավալների տոկոսային հարաբերությունն ընդհանուր գործարքների ծավալում 2018թ.-ին կազմել է ընդամենը 2.68%: Ինչ վերաբերում է գործարքների ծավալի և շուկայի կապիտալացման հարաբերակցություններին համախառն ներքին արդյունքին (ՀՆԱ), ապա նրանք նույնպես փոքր-ինչ ավելացել են նախորդ տարիների համեմատ, ինչի մասին է վկայում գծապատկեր 6-ը:

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի կողմից Հայաստանի ֆոնդային բորսայի պաշտոնական կայքի տվյալների հիման վրա: <https://amx.am/am/9/trading/13/monthly-bulletins>

² Меликян А. Фондовый рынок особо не пострадал, Экономическая газета “Деловой экспресс”, 5-12 февраля, 2010г., N 04 (854), с. 4.

Գծապատկեր 6. Գործարքների ծավալի և շուկայի կապիտալացման հարաբերակցությունները համախառն ներքին արդյունքին (ՀՆԱ)¹ 2008-2018թթ. ընթացքում²

Ինչպես վկայում են գծապատկեր 6-ի տվյալները՝ բերված երկու ցուցանիշն էլ մի փոքր ավելացել են, սակայն շարունակում են փոքր կամ աննշան մնալ: Համեմատության համար նշենք, որ զարգացած երկրներում ՀՆԱ-ի և շուկայի կապիտալացման ցուցանիշները համադրելի մեծություններ են: Այս ամենը խոսում է այն մասին, որ արժեթղթերի շուկան շարունակում է մնալ թերզարգացած, և ավելին, այն պարզապես գրեթե կապ չունի հանրապետության մակրոտնտեսական ցուցանիշների հետ: Բորսայական գործարքների տոկոսի բարձրացումը նշանակում է, որ բաժնետոմսերով իրականացված գործարքների մեծ մասը դարձել է ավելի վերահսկելի և թափանցիկ, ինչի հետևանքով բարձրացել է արդար գնագոյացման և արդյունավետ շուկայի ստեղծման հավանականությունը:

Հաշվի առնելով, որ պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանդեպ ազգաբնակչության վստահության մակարդակն ավելի բարձր է, քան մասնավորների նկատմամբ, իսկ մասնավոր ընկերություններն էլ դեռ ամբողջությամբ պատրաստ չեն կառավարման գործառույթը տարանջատել սեփականությունից, ինչպես նաև այն, որ 2018թ.-ի տվյալներով պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների 77 տոկոսն աշխատել է շահույթով, կարող ենք նշել, որ պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների կողմից թողարկված բաժնետոմսերը կարող են որոշակի հետաքրքրություն ներկայացնել ազգաբնակչության համար: Բացի այդ, որպես օրինակ ունենալով «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ժամանակ զինծառայողների կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասների հատուցման մասին» ՀՀ օրենք², համաձայն որի ֆիզիկական անձինք վճարում

¹ Հաշվարկներն իրականացվել են հեղինակի կողմից Հայաստանի ֆոնդային բորսայի պաշտոնական կայքի տվյալների հիման վրա: <https://amx.am/am/9/trading/13/monthly-bulletins>

² «ՀՀ պաշտպանության ժամանակ զինծառայողների կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասների հատուցման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր, N 95 (1275).1, 30 դեկտեմբերի 2016թ.:

են դրոշմանիշային վճարներ 1000 դրամ գումարի չափով, պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների բաժնետոմսերը նույնպես կարող են պարտադիր կերպով վաճառվել ֆիզիկական անձանց (օրինակ՝ տարեկան կտրվածքով 1 բաժնետոմս՝ 10 000 դրամ անվանական՝ արժեքով)՝ վաճառքն իրականացնելով արժեթղթերի շուկայի միջոցով: Արդյունքում պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունները կներգրավեն որոշակի չափով բաժնետիրական կապիտալ, որը կուղղվի ինովացիոն գործունեությանը՝ միաժամանակ ապահովելով ֆիզիկական անձանց համար որոշակի եկամուտներ և ստեղծելով տնտեսության զարգացման որոշակի նախապայմաններ:

Անշուշտ, պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների վերը նկարագրված օրինակին կարող են հետագայում հետևել նաև մասնավոր ընկերությունները, ինչը հնարավորություն կընձեռի ամբողջ հանրապետության մասշտաբով խթանելու ինովացիոն և ներդրումային գործունեությունը և ապահովել կայուն տնտեսական աճ երկարաժամկետ հեռանկարում:

Հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման ներկայիս վիճակը՝ կարող ենք առաջարկել պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ինովացիոն գործունեության խթանման հետևյալ ուղիները.

- կառավարչական որակյալ կադրերի ընտրություն և կառավարման որակի բարելավումը,
- վնասով աշխատող պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների վերակազմակերպումը,
- ինովացիոն ենթակառուցվածքի ստեղծումը,
- պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերություններում գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացման համար նպատակային դոտացիաների տրամադրումը,
- ինովացիոն և ներդրումային արդյունավետ նախագծերի մշակումը և իրացումը,
- ինովացիոն արտադրանքների համար պահանջարկի ձևավորումը, այդ թվում նաև պետական պատվերի միջոցով,
- կորպորատիվ կառավարման հիմնական սկզբունքների ներդրումը,
- գործունեության թափանցիկության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովումը և այլն:

Ամփոփելով՝ նշենք, որ Հայաստանի Հանրապետությունում պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ինովացիոն գործունեության խթանումը կնպաստի բնակչության կենսամակարդակի բարելավմանը, ինովացիոն արտադրության ծավալների ընդլայնմանը, տնտեսության պետական կառավարման գործառույթի արդյունավետության բարձրացմանը, հարկային եկամուտների ծավալների ավելացմանը, ընկերությունների գործարար համբավի բարձրացմանը, արժեթղթերի շուկայի որոշակի աշխուժացմանը, տնտեսության

երկարատև կայուն զարգացմանը և տարածաշրջանային համագործակցության ակտիվացմանը:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՈՎԱՑԻՈՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Արմինե Զախարյան

Համառոտագիր: Հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետությունում պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ինովացիոն գործունեության խթանման մեթոդների և մեխանիզմների, դրանց արդյունավետ կիրառումը պայմանավորող գործոնների, ինովացիոն և ներդրումային նախագծերի ֆինանսավորման հավանական աղբյուրների, ինչպես նաև արժեթղթերի շուկայում պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների գործունեության ակտիվացման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանը: Հայաստանի Հանրապետության օրինակով քննարկվել են պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների կողմից բաժնետիրական կապիտալի ներգրավման հիմնահարցերը, մշակվել են պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ինովացիոն գործունեության խթանման որոշակի մեխանիզմներ:

***Բանալի բառեր.** տնտեսություն, պետական ընկերություններ, ներդրումներ, ինովացիոն գործունեություն, խթանում, ֆինանսավորում, զարգացում, արդյունավետություն:*

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ КОМПАНИЙ И КОМПАНИЙ С ГОСУЧАСТИЕМ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Армине Захарян

Резюме: Статья посвящена изучению методов и механизмов стимулирования инновационной деятельности государственных компаний и компаний с госучастием в Республике Армения, факторов, обуславливающих эффективное применение данных методов и механизмов, возможных источников финансирования инновационных и инвестиционных проектов, а также проблем активизации деятельности государственных компаний и компаний с госучастием на рынке ценных бумаг. На примере Республики Армения обсуждены основополагающие вопросы, связанные с привлечением акционерного капитала со стороны государственных компаний и компаний с госучастием, разработаны некоторые механизмы стимулирования инновационной деятельности государственных компаний и компаний с госучастием.

Ключевые слова: экономика, государственные компании, инвестиции, инновационная деятельность, стимулирование, финансирование, развитие, эффективность.

PROBLEMS OF STIMULATION OF THE INNOVATIVE ACTIVITY OF STATE COMPANIES AND COMPANIES WITH STATE PARTICIPATION IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Armine Zakharyan

Abstract: The article is devoted to the study of methods and mechanisms for stimulating the innovative activity of the state companies and companies with state participation in the Republic of Armenia, factors that determine the effective application of these methods and mechanisms, possible sources of financing the innovative and investment projects, as well as the problems of activating the activities of state companies and companies with state participation in the securities market. On the example of the Republic of Armenia, fundamental issues related to the raising of share capital from state companies and companies with state participation were discussed, some mechanisms for stimulating the innovation activity of state companies and companies with state participation were developed.

Keywords: economy, state companies, investment, innovation activity, promotion, finance, development, efficiency.